

149415 - حکم خوردن همه‌ی قربانی یا صدقه دادن همه‌ی آن

سوال

اگر شخصی دو عقیقه یا دو قربانی انجام دهد، آیا جایز است که یکی از آن دو را کامل خود بخورد و دیگری را کامل صدقه دهد؟ یعنی قربانی اولی را صدقه ندهد و قربانی دوم را کاملاً صدقه دهد؟ یا آنکه باید حتماً بخشی از هر قربانی را صدقه دهد؟

پاسخ مفصل

الحمد لله.

اولاً:

نصوص شرع دال بر این است که صدقه دادن بخشی از هدی و قربانی واجب است، اگر چه کم باشد. الله متعال می‌فرماید:

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ [حج: ۳۶]

(از آن‌ها بخورید و به تنگدست سائل و بینوای غیر سائل بخورانید. این گونه آنها را برای شما رام کردیم، امید که شکرگزار باشید).

قانع: فقیری است که از روی قناعت و عفت درخواست نمی‌کند.

معتز: فقیری که درخواست می‌کند.

این فقرا حقی در هدی دارند، اگر چه این در مورد هدی وارد شده، اما هدی و قربانی هر دو از یک باب هستند (الموسوعة الفقهية: ۱۱۵ / ۶).

و رسول الله - صلی الله علیه وسلم - درباره‌ی قربانی می‌فرماید: **پس بخورید و ذخیره کنید و صدقه دهید** به روایت مسلم (۱۹۷۱).

وجوب صدقه دادن بخشی از قربانی مذهب شافعیه و حنابله است که قول صحیح بر اساس ظاهر نصوص شرع همین است.

امام نووی - رحمه الله - گوید:

واجب است به اندازه‌ای که بتوان نام صدقه بر آن نهاد، صدقه داد؛ زیرا مقصود ارفاق و نیکی در حق بینوایان است. بنابراین، اگر همه‌ی قربانی را خورد باید به اندازه‌ای که بشود بر آن نام صدقه نهاد عوضش را بدهد روضة المحبین وعمدة المفتین (۲۲۳/۳).

مرداوی - رحمه الله - می‌گوید:

و اگر همه‌اش را خودش خورد، باید به اندازه‌ی حداقل چیزی از آن که بتوان صدقه‌اش نامید، صدقه دهد الإنصاف (۶/۴۹۱).

بهوتی - رحمه الله - می‌گوید:

پس اگر هیچ چیزی از آن را صدقه نداد، به اندازه‌ی حداقل چیزی که نام [صدقه] می‌گیرد، مانند یک اوقیه صدقه دهد کشف القناع (۷/۴۴۴).

از شیخ ابن عثیمین - رحمه الله - درباره‌ی کسی پرسیده شد که همه‌ی قربانی را می‌پزد و با خانواده و اقوامش می‌خورد، بدون آنکه بخشی از آن را صدقه دهد؛ آیا این کار صحیح است؟

ایشان - رحمه الله - چنین پاسخ دادند:

«این اشتباه است؛ زیرا الله متعال می‌فرماید:

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ [حج: ۲۸]

(تا شاهد منافع خویش باشند و نام الله را در روزهای معینی بر دام‌های زبان بسته‌ای که روزی آنان کرده است ببرند؛ پس از آنها بخورید و به درمانده‌ی مستمند بخورانید).

بنابراین باید به جای آنچه خورده‌اند عوضش را بدهند، یعنی در برابر هر گوسفندی مقداری گوشت بخرند و آن را صدقه دهند» مجموع فتاوی ابن عثیمین (۲۵/۱۳۲).

ثانیا:

درباره‌ی وجوب خوردن قسمتی از قربانی میان علما اختلاف است. جمهور بر این مذهب هستند که خوردن از آن مستحب

است و واجب نیست، و این رای چهار مذهب است.

برخی از علما نیز بر اساس ظاهر نصوص شرعی که امر به خوردن از قربانی دارد، خوردن از قربانی - ولو اندک - را واجب دانسته‌اند.

نووی - رحمه الله - می‌گوید:

«اما خوردن از آن مستحب است و واجب نیست. این مذهب ما و مذهب همه‌ی علما است، جز آنکه از برخی سلف نقل شده که خوردن از آن را واجب دانسته‌اند... به سبب ظاهر حدیث که امر به خوردن از آن دارد و این سخن الله متعال که: **فَكُلُوا مِنْهَا** (پس از آن بخورید). جمهور این امر را حمل بر استحباب یا اباحه کرده‌اند، به ویژه آنکه این نص پس از ممنوعیت وارد شده است» شرح صحیح مسلم (۱۳ / ۱۳۱).

ابن قدامه - رحمه الله - می‌گوید:

پس اگر همه‌اش یا بیشترش را صدقه دهد، جایز است المغنی (۱۳ / ۳۸۰).

ثالثاً:

درباره‌ی عقیقه در نصوص شرعی چیزی نیامده که دال بر چگونگی توزیع گوشت آن و یا وجوب خوردن یا صدقه دادن آن باشد.

بنابراین انسان می‌تواند هر طور که می‌خواهد از آن استفاده کند، همه‌اش را صدقه دهد یا همه‌اش را بخورد، هر چند بهتر است همان کاری را که در قربانی انجام می‌دهد اینجا نیز انجام دهد.

از امام احمد - رحمه الله - درباره‌ی عقیقه پرسیده شد که با گوشت آن چه باید کرد؟ ایشان گفتند:

هر کاری که می‌خواهی بکن، و ابن سیرین می‌گفت: هر چه می‌خواهی انجام ده تحفة المودود بأحكام المولود (۵۵).

رابعاً:

حکم سابق از نظر وجوب صدقه دادن بخشی از قربانی یا استحباب و وجوب خوردن قسمتی از آن بر هر گوسفند به تنهایی منطبق هست.

یعنی اگر ده گوسفند قربانی کرد باید از هر یک از آن‌ها بخشی را صدقه دهد و مستحب است از هر یک از آن‌ها قسمتی را بخورد.

بنابراین درست نیست که مثلاً یکی از گوسفندها را به طور کامل صدقه دهد و بقیه را کاملاً برای خود بردارد، زیرا هر گوسفند یک قربانی مستقل به حساب می‌آید.

برای همین هنگامی که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - هدی خود را ذبح نمود دستور داد تا بخشی از هر شتر را در یک دیگ جمع کنند.

جابر بن عبدالله - رضی الله عنهما - می‌گوید: سپس به سوی قربانگاه رفت و شصت و سه شتر را به دستان خود نحر کرد، سپس آنچه باقی مانده بود را به علی سپرد، سپس امر کرد تا قسمتی از هر شتر را در دیگی قرار دهند و بپزند، آنگاه از گوشت آن خوردند و از خورش آن نوشیدند... به روایت مسلم (۱۲۱۸).

این نشان می‌دهد که هر قربانی حکم مستقلی دارد، برای همین امر نمودند که قسمتی از هر شتر را بردارند. نووی - رحمه الله - گوید:

«... این حدیث نشان دهنده‌ی استحباب خوردن از هدی و قربانی غیر واجب است.

علما گفته‌اند: از آنجایی که خوردن از هر یک از آنها سنت است، و از سوی دیگر خوردن از هر یک از صد شتر سخت است، آنها را در دیگ قرار داد تا از خورشت همه‌ی آنها که در آن بخشی از یک شتر است خورده باشد» شرح صحیح مسلم (۱۹۲/۸).

وی - رحمه الله - همچنین می‌گوید:

برای این از هر شتر قسمتی را برداشت و از خورشت آن نوشید تا قسمتی از همه‌ی آنها را خورده باشد المجموع شرح المذهب (۴۱۴/۸).

حاصل آنکه: اگر همه‌ی قربانی را بخوری و هیچ مقداری از آن را صدقه ندهی باید در عوض آن مقداری گوشت ولو به اندازه‌ی یک اوقیه (حدود دویست گرم) خریداری کنی و به فقرا صدقه دهی.

اما اگر همه‌ی قربانی را صدقه داده‌ای طبق قول همه‌ی علما قربانیات ادا شده است.

در مورد عقیقه هر کاری که انجام دهی اشکالی ندارد.

والله اعلم